

Librarian planet. – 2011. – № 1. – P. 17-21.

В статті проведено короткий історический екскурс створення друкованої та електронної книги, поднят дискуссионний вопрос о роли традиционной книги и электронных ресурсов в эпоху информатизации, раскрыты отдельные аспекты сосуществования и взаимодействия печатных и электронных источников информации.

Ключевые слова: читательская культура, печатная книга, информационные технологии, электронная книга, популяризация украинской книги.

У статті проведено короткий історичний екскурс створення друкованої та електронної книги, піднято дискусійне питання щодо ролі традиційної книги та електронних ресурсів в епоху інформатизації, розкрито окремі аспекти співіснування та взаємодії друкованих і електронних джерел інформації. Зазначено, що сучасна ситуація характеризується як системна криза читацької культури, тому постає гостра проблема популяризації української книги. Авторами зацікавлено увагу на ефективності проведення різних масштабних заходів в Україні. Зокрема, це: книжкові ярмарки, регіональні фестивалі преси та книги, книжкові виставки, презентації, зустрічі з видавцями, авторами, творцями книжок.

Ключові слова: читацька культура, друкована книга, інформаційні технології, електронна книга, популяризація української книги.

UDC 786.2.08:087.5

Csoóri Zsófia (Chovriy Sofiya),
egyetemi tanár,
Munkácsi Állami Egyetem (Ukrajna)

PJOTR CSAJKOVSKIJ GYERMEKALBUM – A LÍRAI ZONGORACIKLUS LÉTREJÖTTÉNEK ÁTTEKINTÉSE

A cikkben a kutatás tárgyát képezi P. Csajkovszkij Gyermekalbum lírai zongoraciklus létrejöttének áttekintése.

A gyermekkor témájának felbukkanása P. Csajkovszkij munkásságában mindig egzisztenciális kérdés megoldásaként jelentkezett. Mind a Gyermekalbum, mind a legtragikusabb hangvételű Hatodik szimfónia, legkedvesebb unokaöccsének, Vologya Davidovnak ajánlott. A ciklusban nyilvánvaló az esztétikai oktatás eszméje, a zeneszerző törekvése, hogy elindítsa az ifjút azon az úton, amely a zene megértéséhez és szeretetéhez vezet. Mind R. Schumann Ifjúsági albuma, mind P. Csajkovszkij Gyermekalbum című alkotása zenei ábécé, mely ismerteti az európai romantika nyelvzetét, ugyanakkor az orosz kultúra jellegzetességét.

Kulcsszavak: Gyermekalbum, P. Csajkovszkij, zongoraciklus.

Bevezetés. Pjotr Iljics Csajkovszkij (1840-1893) – világszerte a legnépszerűbb orosz zeneszerző. A szubjektív líra mestere, aki az életet nem a történelem, társadalom és morál, hanem a lélek legbensőbb érzelmein és konfliktusain keresztül szemlélte. Az európai zene nagy hagyományait teljes természetességgel fogadta el, használta fel és elegyítette a szláv-oszros dallamossággal; klasszicizáló hajlama révén az egyik első neoklasszicista zeneszerző.

Csajkovszkij munkássága népszerű, közismert, óriási hatással bír az orosz és más népek zenéjének fejlődésére.

A tanulmány célkitűzései. A kutatás tárgyát képezi P. Csajkovszkij Gyermekalbum lírai zongoraciklus létrejöttének áttekintése.

Eredmények. Pjotr Csajkovszkij szerette a festői szépségű Ukrainát, annak fehér sárkunyhoit, életvidám népét, harsány dalait.

A zeneszerző gyakran látogatta szeretett hűgát Alekszandra Iljinicsnát¹, aki férjével és gyermekeivel az ukrainai Kamenka² nevű birtokán lakott. Alkotó ereje teljében érezte magát és óriási munkakedvvel rendelkezett a tölgyfaliget és a sziklás folyópart ölelésében. Kamenkában írta a *Második szimfóniát* (1872, új kiadás 1880), melynek dallamvilágát átítják az ukrán népdalok. Kamenkában kezdte el írni a *Gyermekalbum*³ zongoradarabjait.

1878 tavaszán Csajkovszkij visszatért külföldi utazásaiból Oroszországba. Nyáron szívesen pihent szerettei körében, falun.

«Az itteni élet gyönyörűsége – írta a zeneszerző –, a Kamenka faluban élő Davidov család mély erkölcsösségében nyilvánul meg. A családfő, az idős hölgy Alekszandra Ivanovna⁴, az egyetlen életben maradt dekabrista feleség, aki követte férjét Szibériába... Én erősen kötődöm ehhez a tiszteletreméltó személyhez... Minden nap egyszerű emberek közelében lenni roppant kellemes...»⁵

Kamenkában minden készen állt a zeneszerző fogadására. «Én egy nagyon takaros kis házban fogok lakni, ahonnan kilátás nyílik a falura és a távolban kanyargó folyóra – írta levelében Pjotr Csajkovszkij. – A kertben illatos lednek és rezeda nő, ami két hónap múlva virítani fog és illatával eláraszt mindent. A házam kényelmes, komfortos. Még hangszert is szereztek, és elhelyezték a hálószoba mellett. Itt egyszerű lesz zenével foglalkozni...»⁶

Kamenkában valóban jó volt dolgozni és pihenni. Pjotr Iljics minden szabadidejét a fiatalok és gyermekek – unokaöccsök és unokahúgok – társaságában töltötte. Nagyon szerette a gyermekeket.

«Virágok, zene és gyermekek – mondogatta gyakran a zeneszerző –, ezek az élet díszei.»

Pjotr Iljics szerette hallgatni, hogyan foglalkoznak a gyermekek (Heten voltak. – *Szerző.*) a zenével. Különösen komolyan viszonyult a zenei gyakorlatokhoz a hétéves Vologya Davidov⁷ vagy egyszerűen Bob – Csajkovszkij kedvence. A zeneszerző őt «az emberi nem elragadó példányának» nevezte. «Bobik elragadó alakjához, amikor játszik, a kottát nézi és számol, teljes szimfóniát lehet írni»⁸ – írta Csajkovszkij. A kis Bobot hallgatva Pjotr Iljics nem egyszer arra gondolt, hogy a gyermekek számára nincs is olyan sok alkotás...

1878. április 30-án levelében barátnőjének, Nagyzezsda von Mecknek ezt írta: «Holnap hozzákezek egy miniatűr zenedarabgyűjteményhez gyermekek számára. Már régen foglalkoztat az a kérdés, hogy a lehetőségekhez képest gazdagítani kellene a gyermek zeneirodalmát, ami nem is oly gazdag. Sok kis zenedarabot szeretnék írni, mely könnyed és vonzó a gyermekek számára, mint Schumann-nál.»⁹

1878. május 4-re a *Gyermekalbum* 24 darabjának zongoravázlata elkészült, s ugyanebben az évben ki is nyomtatták. Csajkovszkij levelében megígérte Bob apjának, Lev Vasziljevics Davidovnak¹⁰, hogy mihamarabb elküldi Kamenkába a kottát, és ezeket a gondolatokat mellékelte: «Mondd meg Bobiknak, hogy a kották képekkel vannak nyomtatva, s hogy ezt a zenét Petya bácsi szerezte, s hogy rá van írva: *Vologya Davidovnak ajánlva*. Ő még butácska, biztosan nem érti, mit jelent az "ajánlás" szó!»¹¹

A *Gyermekalbum* – a gyermekjátékok, táncok, különböző érzelmek tarka világa. A szerző felnőtt szemmel vizsgálja a gyermeki lelket, emlékezik arra, ami saját gyermekkorában érdekes és fontos volt. Csakhogy nem a képek, hanem a zene foglalja el az «albumban» a legfontosabb helyet. A zene kifejez, illusztrál, közvetít.

A zongoradarabok alapján könnyű elképzelni, milyen körülmények között éltek az akkori gyermekek, hogyan töltötték idejüket, milyen élmények maradtak meg emlékezetükben.

Az *Album* első oldala – *Reggeli ima*; ennek a zongoradarabnak komoly, világos a hangulata, nyugodt, elgondolkodtató jellegű.

Egy olyan gyermek jelenik meg képzeletünkben, aki már reggel elhatározza, hogy egész nap szófogadó lesz. Kicsi szíve tele van szeretettel a környezetében lévők iránt, ajkai csendben mondják az imát. A zene nyugodtan, egyenletesen hangzik, a végét egy helyeslő,

világos dúr akkord zárja.

A *Téli reggel* zenéje nyugtalan, lendületes. A gyermek aggodalma tükröződik benne, aki az ablakon át figyeli a hóvihart, a rideg téli tájat. Rövid motívumok, egyes hangok vagy hangzatok dinamikai kiemelése, nyugtalan intonáció kelti a várakozás érzését valami ismeretlen iránt.

A zenedarab a háromtagúság formájában íródott. Az első és harmadik tételek zenéje izgatott jellegű. A gyors tempójú ereszkedő szekundok egymásutánjai azt az érzést keltik, hogy «tombol a hóvihar, üvölt a szél, kergeti a felhőket az alacsony égen». A zenemű középső tétele még feszültebbé válik: kitartóan ismétlődnek a hangsúlyos hangok, megjelenik a pontozott ritmus. A gyors tempó és molljelleg a természetéről alkotott képet még komorabbá teszi. A zongoradarab váratlanul fejeződik be, lehalkul, mint ahogy a hóvihar ül el hirtelen.

Jelentős helyet foglalnak el a *Gyermekalbum* alkotásai között a gyermekjátékok. Fiús játékok: *Lovacs-kázás*, *Játékkatonák indulója*.

Mivel foglalkozhatnak a fiúk egy ilyen borongós, barátságatlan téli reggelen? Természetesen a kedvenc «lovacs-kázással». A zenedarab vidám, ragyogó scherzo, hevesen gyerekes, ostinato ritmussal. Gyors tempó, éles staccato, egyenletes ritmus érzékelteti a falovon lovacs-kázó kislány futását. A dallam vonalának felfelé és utána lefelé mozgása adja a jellemző dinamikáját. Hirtelen mindenki azt képzei, hogy ez nem játékos csata, hanem valódi, ahol paripákon száguldoznak lobogók alatt, katonai egyenruhában, karddal a kézben repülnek az ellenségre. A második tételben a zene halk, izgatott. A moll- az első tétel dúrjellege után aggodalmat sugároz, hiszen a valódi csatában el is lehet esni! A kislányok hosszú ideig nem bánkódhatnak! Újra vidáman ügetnek egymást üldözve.

Hirtelen megjelenik a mama. A játszadozó gyerekek valamin összeveszttek, s őket csak a jóságos *Mama* tudja kibékíteni. A darab zenéje dallamos, szép; a melódia simogató lejtése megnyugtató, magyarázó. Biztosan ilyen volt Pjotr Iljics édesanyja; ezért hordozta egész életén át a szívében az emlékét.

Az édesanya alakját a zongoradarabban a felső szólam kedves, világos, gyönyörű melódiája és a dallamos alsó szólam ábrázolja. Ő lassan, nyugodtan mozog, szinte halljuk, hogy beszéli rá a fiúkat a kibékülésre. A molljelleg megjelenése a második tételben a mama szomorúságát fejezi ki a fiúk szófogatatlansága miatt. A béke helyreállt, a mama távozik.

A kibékülést követően a fiúk fakatonáikkal játszanak. Kirakják őket a dobozból, felsorakoztatják, és díszszemlélt tartanak. Felhangzik a *Játékkatonák indulója*. Elöl mennek a dobosok, akiknek dobpergésére menetelnek a katonák. Egész idő alatt hallani a dobpergést, a balkéz játékaként. A dobosok mögött mennek a lovasok, mögöttük a katonák. A hangulat emelkedett, jó kedélyű. Világos, életvidám dúrjelleg, pontozott ritmus ábrázolja a bátor, vitéz katonákat. Jelentkezik az izgatott, sejtelmes, kissé ijesztő intonáció, a D-dúrrol az a-mollra váltás által, ábrázolja a közeli csata képét. De a bátor katonák semmitől sem félnek. A katonák mindenképpen győzni fognak, ezért önbizalommal menetelnek tovább.

Ugyanakkor a gyerekszobában a kislányok élete folyik. Ők természetesen babáznak.

A *beteg baba*. Beteg lett a kislány régi, de legkedvesebb babája. A dallam egyenletes negyedértékű hangokkal halad, szünetekkel megszakítva. Halljuk a baba nehéz légzését. A szünetek érzékeltetik a szaggatott légzést. A dallam az alsó szólamba tér át, hogy jobban kifejezze azt, mennyire komolyan beteg a baba. De a baba harcol a betegséggel. A melódia felszökik a gyógyulás reményében, de aztán szomorúan ereszkedik. A baba haldoklik.

Lehetetlen leírni a bánatot, amit a baba halála okozott. A kislány elhatározza, hogy babatemetést rendez (*A baba temetése*). Egyenletesen és ünnepélyesen hangzik a gyászzené. Bánatos csendben vonulnak a baba temetésén résztvevő gyerekek. A kislányok szemében könny csillog, hiszen mindannyian szerették ezt a babát.

A lassú, szigorú dallam, pontozott ritmus a gyermeki bánat képét ábrázolja. A második tétel közepén következik be a darab kulminációja – a gyermekek a szép dobozt a babával a földbe teszik, elhantolják. Ezután ugyanolyan lassan, a történetektől megtörve,

hazatérnek.

Otthon a nagyszobában megnyikordult a zongora fedele. A mama szeret zongorázni. Mosolyog a gyerekekre, felajánlja, hogy szórakozzanak együtt. És felhangzik a csillogó, életvidám *Keringő*. A zenei hangsúlyok eltolódása máskülönbösen hangsúlytalan ütemrészekre, a dallam ugrásokkal való haladása fel és le, gyors tempó, pontozott ritmus a táncoló hullámzását érzékelteti. A második tételben a melódia kissé vicces, suta jellegűvé válik. Az említett hangsúlyok gyakorisága azt ábrázolja, hogy próbálkoznak a kicsik lépést tartani a keringőben az idősebbekkel. Újra felhangzik a keringő első tétele, a zene könnyed, gondtalan jelleget ölt.

A keringő után mindenki ajándékot kap. Micsoda meglepetés: a régi baba helyett a mama új babát (*Az új baba*) szépet, nagyot ajándékoz a kislánynak. Örömeiben a kislány édesanyja nyakába ugrik, csókolja őt, azután a babával együtt forog a keringő dallamára. A kislány örömét a felszökkenő melódia és szaggatott, remegő zenekíséret ábrázolja. A második tétel dallamának rövid frázisai érzékeltetik a kislány örömkialtását: «Az én babám! De boldog vagyok!» A zene a gyermek ajándék okozta örömét fejezi ki.

A gyermektáncok a büszke és ünnepélyes *Mazurkával*¹² fejeződnek be. A mazurka ritmusa szabályos és éles. A kis táncosok igyekeznek minden tánclepet könnyed eleganciával betartani. A mazurkára jellemző hatásos sarokkopogást érzékelteti a dallam ritmusa. A rövid motívumok származása a magas hangok felé a tánc büszke jellegét hangsúlyozza.

A mazurka közepe ábrándos – a kislányok szólót táncolnak. Mozdulataik nyugalmat, légyságot sugároznak, a dallam egyenletes, nem olyan kiélezett, mint az első részben. Újra felhangzik a méltóságteljes dallam, amely az első tételre emlékeztet.

A gyermekek nemcsak játszanak és táncolnak, hanem a parasztek mindennapi életét is megfigyelik, ezt három zongoradarab ábrázolja.

A leányok éneklék az *Orosz dalt*. Témája ennek a közismert orosz népdal: «Голова ль ты, моя головушка». (Fejem, az én fejecském. – *Szerző*.) A dallam rövid, vidám, egyszerű motívumokból áll. Olyan észrevétlenül folynak át egymásba a motívumok, mint ahogy a népi körtánc kanyarog a folyóparti nyírfák körül, ahogy a folyó ezüstös csillogással kék szalagként fut a selymes partok között.

A zongoradarab többszólamúsága érzékelteti a leánykórus hangzását s azok táncát. Halljuk, ahogy a rövid, tüzes, vidám dallamok egyik szólamból a másikba mennek át, világosan érzékeljük a hangok melegségét.

Es íme a *Harmonikázó muzsik*. Ez a zenedarab különösen jellegzetes. Mintha a muzsik kelletlenül, lassan kezdene harmonikázni. Csak egy motívumot ismer, s azt a végtelenségig ismételi. A dallam itt sehova sem fejlődik, s ebben rejlik a zongoradarab művészi igazsága. A darab a legfontosabb harmónia sokszori ismétlésével fejeződik be, ábrázolva a muzsik kitartó játékát.

És felhangzik a lelkesítő *Orosz tánc (Kamarinszkaja)*, mely vidám, kihívó néptánc, melyet balalajka¹³ kísér. A balalajka jellegzetes hangzását a zongoradarabban a staccato ábrázolja.

Vidáman, könnyedén táncolják a parasztlányok az orosz néptáncot fehér kendőcskéjükkel integetve, cipősarkukkal kopogva. A második tételben felhangzik a harmonika. A férfiak a körbe lépnek. Büszkén, magabiztosan táncolnak egymással. De a vidám balalajka megszakítja a komoly harmonikát, s a táncosok tovább ropják a *Kamarinszkajat*.

Az akkori fiatalság kedvenc tánca a *Polka*¹⁴. A Kamenkaba tartózkodó «Petya bácsi» biztosan esténként gyakran játszotta ezt a zenét, a rokonság pedig szívesen táncolt rá. A polka zenéje könnyed, heves. A dallamban a második ütemrésze eső előke érzékelteti a táncra jellemző mozgást, és a staccato a kíséretben a dobbantásokat.

Miután megismerkedtünk a táncokkal és az orosz parasztek életmódjával, újra a gyerekszobában vagyunk, ahol a gyermekek nagy érdeklődéssel figyelik a távoli országokról szóló elbeszéléseket.

Olaszországot az *Olasz dalocska* mutatja be. Csajkovszkij levelében N. F. von Mekkehez elmeséli, hogy Firenzében este az utcán hallott énekelni egy 10 vagy 11 éves kislány gitár kíséretében a tömeg

közepén. «Csodálatos telt hangon énekelt, olyan kiforrottan, olyan melegséggel, ami a valódi művészeknél is ritkán fordul elő... Gyönyörű volt.»¹⁵ A dallam kellemes hangulatot kelt.

Franciaország. Melankolikus, kedves, nosztalgizáló *Régi francia dalocska* hangzik. Az első tétel nyugodt dallama, a második tétel izgatottsága, majd visszatérés az első tétel nyugalomához – mindez az emlékképek szomorúságát sugallja.

Az ismerkedés Németországgal folytatódik. Felhangzik a *Német dalocska*, melynek a melódiája vidám, szökellő. A tiroli dalok hangzása felfedezhető benne, a ritmus pedig az Ausztriában népszerű régi táncot, a ländler¹⁶ idézi.

És íme az olasz tengerparti csodálatos Nápolyról szól az elbeszélés. *Nápolyi dalocska* – a nyüzsgő nápolyi tereket idézi. Kisfiúk lézengnek, a halászok friss halat árulnak, a kofák különböző hangokon kínálják árujukat: zöldséget, gyümölcsöt. A ruhák sokfélesége, az élénk színek kavalkádja kavarog Olaszország napja alatt. Milyen csodálatos a tenger – hol sötétkék, hol smaragd, hol ezüstös. Vigak, életvidámak a nápolyiak, ezért énekelnek olyan sokat.

Megjelenik egy táncosnő egy gitáros kíséretében, s természetesen a nép tüzes nápolyi táncot kíván látni – a zongoradarab harmadik tételében ez hangzik fel. A gitáros a hurok közé csap, s hihetetlen gyorsasággal, óriási temperamentummal táncba kezd a táncosnő. A felfelé szárnyaló dallam váratlanul megszakad.

Befejeződik a távoli tájakról szóló elbeszélés. A gyerekeknek ideje nyugovóra térni. De ki alszik el a dajka meséje nélkül (*A dajka mesél*)? Lassan, halkán szövi meséjét a dadas. A gyermekek képzeletében megelevenednek a fantasztikus hősök. Mindenki izgatott, a lelkekbe félelem lopakodik. Viszont a mese olyan érdekes, hogy mozdulatlanul hallgatják. A mese végén a jó győzedelmeskedik a rossz felett. A mesehősök lassanként eltűnnek és megjön az álom.

De nem minden fantasztikus hős tűnt el. A dajka meséje által megidézett *Baba Yaga (A vasorrú bába)* nem távozik a gyermekek álmából. A ridegséget árasztó staccato hangzása kelti a gonoszság, rútság érzését, ami az elvetemült boszorkányokra illik. A vasorrú bába jellemzésére Csajkovszkij a tritonust alkalmazza, felhasználva annak kellemetlen, gonosz hangzását, s ugyanakkor fantasztikus sokszínűségét.

A félelmetes álmat az édesanya szakítja meg, aki mindig gyermekei mellett van. Megnyugtítja őket és a gyönyörűséges Hercegről kezd mesélni (*Édes álmodozás*). Hangjának lágyága körülvesz, valami szépet, jót, csodálatosat tapasztalsz, a túlaradó szeretettől akaratlanul könny tolódik szemedbe. Ennek a miniatűrnek a zenére roppant kifejező, az érzelmeket felnőtt komolysággal, emelkedettséggel fogalmazza meg. A románra¹⁷ hasonlít ez a darab. A dallam lírai, szeretettel átítatott jellegű.

Az érzelmek kifejezésére a zeneszerző a melódia csapongását, a pontozott ritmust, a dallam szárnyalásának széles hangterjedelmét alkalmazza. A mű középső tételében a dallam a zongora alsó regiszterében hangzik, énekhangot idézve («a Herceg szerelmi vallomása»). A dinamika az érzelmek kifejezésére szolgál. A kíséret lüktető, a dallamban kifejezett érzés kiemelése érdekében.

Reggel a gyermekeket *Pacsirtadal* ébreszti. A kis madár a tavasz himnuszát zengi. Magasan szárnyal a pacsirta, de éneke messze hangzik. A lélek boldog, gondtalan, egy csodálatos nap kezdődik.

A magas regiszter, amelyben a *Pacsirtadal* elhangzik, magasba röpti a hallgatót, oda, ahol a madárka szárnyal. A zeneszerző a pacsirta hangját triolával és előkével érzékelteti. A zongoradarab könnyed előkéekkel fejeződik be, amik a pacsirta énekét imitálják. A *Pacsirtadal* utánozhatatlanul gyönyörű díszítésű dallam – egyike a legszebben megfogalmazott műveknek, mely a természet ébredését ábrázolja.

A pacsirta dalát hallgatva a zeneszerzőnek Olaszország jut eszébe: a kintorna hangja, az utcai énekesek dalolása. Az olasz dal lett *A kintornás* című zongoradarab dallama. Ez keringő. A dallam első tétele nyugodt, lassú; a második tételben a dallam és kísérete átkerül a jobb kézbe, a bal kéz kitarított basszusa hangjára megjelenik az egyhangú «mechanikus» negyedek mozgása. A dallam unalmassá válik, a kintornás énekét kísérő kintorna mechanikus kísérete miatt.

Az *Albumot* a *Templomban* című zongoradarab zárja, amit

Pjotr Iljics egy régi kolostor meglátogatásának hatására írt. Hatott rá az egyházi kórus szigorú, harmonikus éneklése.

A korál – egy- vagy többszólamú kórusének. Az ősi korál emelkedett jellegű zene nehézkes ritmussal. A Csajkovszkij által szerzett korál a régi imák éneklését idézi. A zene szomorúan, szigorúan, összpontosítva hangzik.

A zene többnyire egy regiszterben (középső) hangzik és csak halkan. Nagyon visszafogott, komor. Csak a végén, a felső regiszternek megjelenésével kezd élénkülni a kórus hangzása. Itt úgy halljuk, mintha a kórusban gyermekhangok lennének. Az előző regiszterbe való fokozatos átmenete az énekhangoknak a basszus hangzásán történik, amely csendesen, mérsékelten ismétlődik. A zeneszerző megjegyzése *perendosi* (elhalkítva) a fokozatos halkulást ajánlja.

Nehéz szívvel zárja be az ember a *Gyermekalbumot*, nem könnyű elválni ettől a csodálatos költői világtól, melybe a világhírű zeneszerző vitt el, aki mind a nagy alkotások, mind a kis zenedarabok nagy művésze volt.

Összegzés. A kutatásoknak megfelelően úgy tekintünk P. Csajkovszkij *Gyermekalbumára*, mint 24 preludium zongoraciklusára. Erről nemcsak az alkotások mennyisége, hanem azok műfaji és kompozíciós jegyei is tanúskodnak. Csajkovszkij a gyermeki világhoz fordulva sem adja fel művészetének alapelveit, nem kevésbé igényes magával szemben, nem könnyíti tudatosan a művek tartalmát. Szereti a gyermekeket, ismeri a pszichológiájukat, izlésüket és igényüket, de nem korlátozódik a hagyományos baba- és játékbábrázolással. Mind a felnőttek számára írt alkotásokban, mind a *Gyermekalbumban* az élet sokszínűségének bemutatására törekszik, nem leplezve annak nehézségeit, viszont igyekszik kiemelni az élet szépségeit is. Csajkovszkij *Gyermekalbum* zenedarabjaiban érezhető az a gyermekattitűd, amelyet humánusnak, gyermekközpontúnak nevezhetünk. P. Csajkovszkij *Gyermekalbuma* R. Schumann, E. Grieg, C. Debussy és más klasszikus zeneszerzők közismert darabjaival együtt a gyermekek számára szerzett világhírű alkotás.

Jegyzetek

1. Davidova, Alekszandra Iljinicsná (1842-1891), Pjotr Iljics Csajkovszkij húga.

2. Kamenka: Csajkovszkij húgának, Alekszandrának Kijev melletti birtoka, ahol a zeneszerző gyakran időzött nyugodt családi környezetben (1865, 1869, 1871, 1872, 1873, 1876, 1877, 1878, 1879, 1880, 1881, 1882, 1883, 1884, 1885, 1888, 1889, 1890, 1891, 1893).

Pjotr Csajkovszkij Alekszandra fiát, Vologya Davidovot tette meg teljes örökösét.

3. *Gyermekalbum*. 24 zongoradarab. Op. 39. 1878.

Reggeli ima (G-dúr)

Téli reggel (h-moll)

Mama (G-dúr)

Lovacs-kázás (D-dúr)

Játékkatonák (D-dúr)

Az új bába (B-dúr)

A beteg bába (g-moll)

A bába temetése (c-moll)

Keringő (Esz-dúr)

Polka (B-dúr)

Mazurka (d-moll)

Orosz dal (F-dúr)

Harmonikázó muzsik (B-dúr)

Orosz tánc (Kamarinszkaja) (D-dúr)

Olasz dalocska (D-dúr)

Régi francia dalocska (g-moll)

Német dalocska (Esz-dúr)

Nápolyi dalocska (Esz-dúr)

A dajka mesél (C-dúr)

A vasorrú bába (Baba Yaga) (e-moll)

Édes álmodozás (C-dúr)

Pacsirtadal (G-dúr)

Templomban (e-moll)

A kintornás (G-dúr)

A zongoradarabok sorrendje a kiadás során megváltozott.

1878 nyarán Kamenkában a vázlatok készültek el (május 4-én) végleges formába július közepére öntötte a szerző.

Csajkovszkij július 29-én a *Gyermekalbum* kéziratát, a többi alkotással együtt P. I. Jurgenszannak küldte el Moszkvába. Korrekkturát követően az *Album* októberben látott napvilágot.

A *Gyermekalbumot* Csajkovszkij kedvenc unokaöccsének Vologya Davidovnak ajánlotta.

Egyes zongoradarabokba bekerültek eredeti népdalok. Az *Orosz dal* a «Голова ль ты, моя головушка» orosz népdal témájára épült. Az *Orosz táncban* (*Kamarinszkaja*) a szerző orosz népi témát dolgoz fel. A *Nápolyi dalocska* (a *Hattyúk tava* című balett zenében találkozunk vele először) és az *Olasz dalocska* olasz népi dallam. A *kintornás* című zongoradarabnak szintén olasz dallam az alapja. Ugyanílyen motívum hangzik az *Megszakított álmódosítás* (Op. 40, № 12) című zongoradarab középső tételében. A *Régi francia dalocska* témáját felhasználta a későbbiekben az *Orléans-i szűz* című operájában, mint a vándordalnok éneke a II. felvonásban.

Minden zongoradarab címlapján A. Sztepánov festőművész rajza látható. [1, 409-411. l.]

4. Davidova, Alekszandra Ivanovna (1802-1895), dekabrlista feleség. Férje halála után gyermekeivel Szibériából tért vissza.

5. Csajkovszkij levele /Kamenka, 1878. április 23./ egy gazdag mecénás, a fiatalon megözvegyült Nagyvezsda Filaretovna von Meckhez (ez utóbbi a férje neve volt, leánykori neve Frolovszkaja). Meck asszony és Csajkovszkij személyesen sosem találkoztak, levelezés útján érintkeztek egymással hosszú éveken át. [3, 235. l.]

6. Csajkovszkij levele N. F. von Meckhez /Kamenka, 1878. Április 12-13./ [3, 221-222. l.]

7. Davidov, Vladimir Lyvavics (Bob, 1872-1906), P. Csajkovszkij unokaöccse, szerzői jogának egyetlen örököse.

8. Csajkovszkij levele L. V. Davidovhoz /Firenze, 1878.

december 24/12./ [3, 531. l.] (Az egyes levelek megírásának pontos dátum szerinti időpontjában két adat ismert. Az eltérés az Európa-szerte használt Gergely- (gregorián) és a többségében ortodox vallást követő országokban, így Oroszországban is folytatólagosan használt «pravoszláv» (az eredeti Julianus rendszer megtartásán alapuló) naptár időszámításának különbségéből adódik. – Szerző.)

1893-ban a *Hatodik* (*Patetikus*) szimfóniát (h-moll) is Vladimir Davidovnak ajánlotta a szerző.

9. Csajkovszkij levele N. F. von Meckhez /Kamenka, 1878. április 30./ [3, 238. l.]

Csajkovszkij *Gyermekalbuma* megalkotásához R. Schumann *Iffjúsági albuma* (1848) szolgáltatta az ötletet.

10. Davidov, Lev Vasziljevics (1837-1896), dekabrlista fia, A. I. Csajkovszkij férje.

11. Csajkovszkij levele L. V. Davidovhoz /Firenze, 1878. december 12/24./ [4, 189. l.]

12. Mazurka – (mazurek) a keringónél lassúbb, $\frac{3}{4}$ -es ütemmértékű lengyel nemzeti tánc. Első negyede pontozott, a frázisvégzödések többnyire a második negyedre esnek.

13. Balalajka – (or.) a legkedveltebb orosz népi pengetőhangszer. Teste (rezonátora) fenyőfából készül, háromszög alakú, rajta és keskeny, hosszú fogólapján három bélhúr (ritkábban fémhúr) feszül. Pengetővel szólaltatják meg.

14. Polka – a XIX. század közepén divatossá lett cseh körtánc. Ütemmértéke $\frac{2}{4}$ -es, tempója közepesen gyors, a galoppnál lassúbb.

15. Csajkovszkij levele N. F. von Meckhez /Milánó, 1877. december 16/28./ [2, 309-310. l.]

16. Ländler (ismert francia elnevezéssel: «tyrolienne» = «tiroli tánc»): $\frac{3}{4}$ -es ütemű osztrák néptánc az Ems folyótól északra fekvő Landl-vidékről; a *keringő* egyik előfutárja, de lassabb, nyugodtabb annál.

Irodalom

1. Музыкальное наследие Чайковского: из истории его произведений / ред. колл. К. Ю. Давыдова, В. В. Протопопов, Н. В. Тиманина. – М.: Издательство Академии наук СССР, 1958. – 542 с.

2. Чайковский, П. И. Полное собрание сочинений: литературные произведения и переписка / П. И. Чайковский; подготовили: Н. А. Викторова, Б. И. Рубиневич. – Т. 6. – М.: Государственное Музыкальное Издательство, 1962. – 397 с.

3. Чайковский, П. И. Полное собрание сочинений: литературные произведения и переписка / П. И. Чайковский; подготовили: Е. Д. Гершковский, И. Г. Соколинская. – Т. 7. – М.: Государственное Музыкальное Издательство, 1962. – 644 с.

4. Чайковский, П. И. Письма к близким: избранное / П. И. Чайковский; редакция и комментарии В. А. Жданова. – М.: Государственное Музыкальное Издательство, 1955. – 670 с.

5. Csajkovszkij, P. I. *Gyermekalbum*. Op. 39. – Editio Musica Budapest, Z.6715.

В статье исследуется путь становления, поэтика фортепианного «Детского альбома» П. Чайковского как специфического вида цикла миниатюр XIX века. Обращение П. Чайковского к теме детства в различных областях творчества неизменно сопровождалось решением экзистенциальных вопросов. «Детский альбом», как и Шестая симфония, посвященный любимому племяннику Володе Давыдову. В цикле очевидна идея эстетической дидактики, стремление композитора привить юноше необходимую совокупность суждений о музыке и ее языке. Как и «Альбом для юношества» Р. Шумана, «Детский альбом» П. Чайковского, будто музыкальный букварь, знакомит с языком европейского романтизма и одновременно акцентирует самообытность русской культуры.

Ключевые слова: «Детский альбом», П. Чайковский, фортепианный цикл.

The article deals with the formation and poetics of «Children's album» for the piano by P. Tchaikovsky as a specific kind of miniature cycle of the XIX century. P. Tchaikovsky's addressing the theme of childhood in different periods of his creative activity was always accompanied by solving existential issues. «Children's album», just like the composer's most tragic work – Sixth symphony, is devoted to his favourite nephew Volodya Davidov. The cycle clearly shows the idea of aesthetic didactics, the composer's aspiration to form the young man's views on music and its language. Just like R. Schumann's «Album for the youth», «Children's album» by P. Tchaikovsky is like a music primer that teaches the language of European romanticism and focuses on the peculiar character of Russian culture at the same time. In this research, the work Op. 39 by P. Tchaikovsky «Children's album» is viewed as a piano cycle consisting of 24 preludes. This is proved not only by the number of plays, but also by genre and compositional characteristics. He continued working on the cycle, side by side composing «The Divine Liturgy of Saint John Chrysostom». In this very period of his life P. Tchaikovsky was solving important existential issues related to his attitude to life, strengthening of the symbol of faith. The composer created images of home comfort («Morning Prayer», «Winter Morning», «Mum», «Song of the Old Maid»), travel («Italian Song», «Old French Melody», «German Song», «Neapolitan Song»), saloon («Waltz», «Mazurka», «Polka»), street («Peasant Playing on the Accordion», «The Organ-Grinder»), reveries («Sweet Reverie»), folk mythology («The Sorceress»), Russian themes («Russian Song», «Russian Folk Dance»), musical landscape («Song of the Lark»), child's play and fun («The Little Rider», «The Toy Soldiers' March»). The cycle contains a mini trilogy devoted to a doll («Dolly is Ill», «Dolly's Funeral», «The New Doll») that can be considered a subdivision of the game theme. The cycle is finished with a play «At Church». Thus, the first and the last work are combined into an arch; the common feature in both cases is a solemn religious beginning. «Children's album» by P. Tchaikovsky can be regarded as a depiction of events «on one day of a child's life» «Children's album» by P. Tchaikovsky side by side with the well-known works by R. Schumann, E. Grieg, C. Debussy as well as other classic composers became the world's most famous musical masterpieces for children.

Key words: «Children's album», P. Tchaikovsky, piano cycle.